

ПРОПАДАЊЕ ЕСЕЈИСТИКЕ¹

Ширење образовања и потреба да саопштимо оно што смо научили, која нас прогони, довела нас је, и доводиће нас и даље, до неких запрепашћујућих резултата. Читамо о претрпаном Британском музеју – како чак и његов апетит за штампане ствари слаби, па се ово чудовиште брани тврдећи да више ништа не може да прогута. Ова јавна криза одавно је позната у приватним домовима. Један члан домаћинства је скоро званично одређен да стоји на вратима ходника са пламеним мачем и бије битку против надирућих војски. Трактати, памфлети, огласи, бесплатни примерци часописа и књижевна продукција пријатеља стижу поштом, теретним колима, по гласнику – стижу у свако доба дана и падају преко ноћи, тако да је сто за доручак добро преплављен.

Ово доба је насликало себе верније него иједно друго у безброј паметних и савесних, мада не и врхунских прозних дела: озбиљно је покушало да оживи избледеле боје прошлих доба и вредно је копало ашовом и секиром по гомилама ђубрета и рушевинама; и, за сада, можемо само да аплаудирамо нашој примени пера и мастила. Али, ако треба да нахраните чудовиште као што је британска јавност покушаћете да заголицате његово учмало непце на нове начине: стара роба треба да поприми свеже и занимљиве облике – јер зајста немамо да кажемо ништа тако ново што не би стало у неки од познатих облика. Тако се не ограничавамо ни на један књижевни медиј; покушавамо да будемо нови тако што бивамо стари; критички испитујемо мистерије² и подржамо архаичан нагласак; облачимо се у фину извезену одећу; одбацујемо сву одећу и веселимо се наги. Укратко, нема краја нашим лукавствима, и вероватно управо у овом тренутку неко проницљиво младо биће смишља свеже, које ће, колико год да је ново, постати устајало кад за то дође време. Ако постоји тако бескрајна разноврсност стилова у спољним облицима наше робе, постоји изврстан број – наравно, не толики – робе која је по грађи нова и у облику који смо или изумели или у високом степену развили. Можда је најзначајнији од тих књижевних изума-изум

¹ Овај текст је први пут објављен 25. фебруара 1905. у *Academy and Literature*. Према В. Вулф, уредништво је променило оргивални наслов »Напаст сејеа« и »искло добру полови-
цук« текста.

² Мистерије – средњовековис религиозис драме.

личног есеја. Истина је да је стар барем као Монтењ,³⁾ али њега можемо сматрати првим међу модернима. Есеј је коришћен прилично често још од његових дана, али му је популарност код нас тако велика и тако посебна да имамо право да га сматрамо нечим што је наше – типичним, карактеристичним, знаком времена које ће уочити наши прапрауници. Његов значај, свакако, не почива толико у чињеници да смо постигли неки блистав успех у писању есеја – нико се још није приближио Елијиним есејима⁴⁾ – већ у несумњивој вештини којом их пишемо као да је то с друге стране свих осталих природних начина говора. Посебни облик есеја обухвата посебну грађу; у овом облику се може рећи оно што у било ком другом није тако прикладно. Једна веома широка дефиниција очигледно мора обухватити сву разноликост мисли која је пригодно уоквирена у есејима; али ако можда кажете да је есеј у суштини егоистичан нећете искључити многе, а свакако ћете обухватити чудноват број. Скоро сви есеји почињу са Ја – »Мислим« – »Осећам« – а када сте то рекли јасно је да не пишете историју или философију или биографију, или било шта друго, већ есеј, који може бити блистав или дубок, може се бавити бесмртношћу душе или реуматизмом у вашем левом рамену, али је првенствено израз личног мишљења.

Ми нисмо – нема, авај, потребе да то доказујемо – подложни идејама више него наши преци; углавном нисмо, надам се, више егоистични; али постоји једна ствар у којој смо вештији од њих, а то је мануелна спретност у баратању пером. Нема сумње да умећу писања дугујемо садашњу есејистичку књижевност. Великани старине – Хомер и Есхил – могли су проћи без пера; њих нису надахњивали листови хартије и галони мастила; није било бојазни да ће њихове хармоније, пренешене са усана на усне, изгубити каденцу и умрети. Али наши есејисти пишу јер им је дар писања предат. Да нису имали учитеље писања ми не бисмо имали есејисте. Постоје, свакако, одређени истакнути људи који користе овај медиј јер он најбоље отеловљује душу њихове мисли. Али, с друге стране, постоји веома велики број оних који праве фаталну станку, те механички чин писања може да покрене мозак, што би требало да буде доступно само вишем надахнућу.

Есеј, отуд, дугује своју популарност чињеници да је његова права примена изражавање личних особености, тако да се под пристојним велом штампе може до краја пустити на вољу сопственом егоизму. Не треба да знате ништа о музици, уметности или књижевности да бисте имали извесно интересовање за њихову продукцију, и велики део модерне критике једноставно је израз таквих индивидуалних допадања и недопадања – пријатељског брбљања за сточићем за чај – изливених у облик есеја. Ако мушкарци и жене морају да пишу, нека оставе на миру велике тајне уметности и књижевности; када би нам говорили отворено, не о књигама које можемо да читамо и сликама које висе тако да их сви

³⁾ Монтењски (Montaigne) есеји су први пут објављени 1580.

⁴⁾ *Elijini eseji – (The Essays of Elia)* Чарлса Ламба (Charles Lamb), објављивани у *London Magazine* и другде током двадесетих и тридесетих година 19. века.

тако да их сви можемо видети, већ о оној једној књизи за коју само они имају кључ, и о тој усамљеној слици чији је лик застрт пред свим осим једног погледа – када би писали о себи – такво би писање имало сопствену трајну вредност. Једноставне речи: »Рођен сам« некако имају драж поред које сав сјај романа и бајке постају месечина и пљокице. Али, мада изгледа прилично лако писати о себи то је, као што знамо, подвиг који се ретко остварује. Од мноштва написаних аутобиографија, само једна или две су оно за шта се представљају. Суочени са сопственом страшном утваром, најхрабрији су склони да побегну или заклоне поглед. И тако, уместо истине достојне поштовања добијамо плашљиве погледе са стране у облику есеја, који су, већим делом, мањкави када је реч о основној врлини искрености. А они који не жртвују своја уверења заокрету у реченици или сјају парадокса сматрају да је испод достојанства штампане речи да једноставно кажу шта она значи; у штампи која мора да тежи пророчкој и непогрешивој природи. Казати једноставно: »Имам башту и рећи ћу вам које биљке најбоље успевају у мојој башти« вероватно оправдава свој егоизам: али рећи: »Немам синове, мада имам шест кћерки, све неудате, али рећи ћу вам како бих подизао синове да их имам« није занимљиво, не може бити корисно и представља узорак тог зачуђујућег и разоденутог егоизма за који су одговорни најпре умеће писања а потом и изум писања есеја.

Превод и напомене према: *Virginia Woolf, A Woman's Essays: Selected Essays: volume one* Edited with an Introduction and notes by Rachel Bowlby, Penguin Books, 1992.

Превод са енглеског: **БИЉАНА ДОЈЧИНОВИЋ-НЕШИЋ**